

ση, χωρὶς Βικέλα, μάννα μου! χωρὶς φεντιγκότα, χωρὶς υποστήριξη ἐπίσημη καὶ μὲ κάμποσους καταδιωγμούς, στοχαστήτε το, σᾶς παρακαλώ, τί δύναμη πρέπει νάχουμε, γιὰ νὰ προχωροῦμε διδόνεις, γιὰ νὰ πληθαίνουμε κιόλας μέρα τὴ μέρα. Μὰ τὶ κάθουμαι καὶ λέω; Φαίνεται πὼς θὰ εἶναι τρομαχτικὸ πρᾶμα ἡ δύναμη μας — ἡ δύναμη τῆς ἀληθείας — ἀφοῦ μᾶς φοβούνται. Λοιπὸν δυπρός καὶ πάντα δυπρός. Νὰ παρηγορηθῇ δὲ φίλος μου δὲ δημοδόσκαλος ποὺ κόντεψε νὰ παρτῇ. Ἀφτὸς εἶναι δὲ ἀληθινός, δὲ πλούσιος. Ἀφτὸς εἶναι μάλιστα ποὺ κ' οἱ πλούσιοι τοὺς φοβούνται. Ἀφτὸς ἀνάγκαστε τὸν ἔκατον μυριούσιο τὸν κ. Κ. Σεβαστόπουλο νάφήσῃ στοὺς ἀπαρεφάτους τριάντα χιλιάδες φράγκα χρυσά.

ΨΥΧΑΡΗΣ

ΑΠΟ ΠΑΛΙΑ ΣΕΡΤΑΡΙΑ

ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΔΡΓΑΔΕΙΟΥ

Πέργα, σαΐτα μου γοργή, μὲ τὸ φιλὸ μετάξι,
Νάρθη δ καλός μου τὴ λαυτρή νὰ βρῆ κουσά νάλλάξη.

Τάκον, τάκον δ ἀργαλεύς μου,

Τάκον, κ' ἔρχετ' δ καλός μου.

Μαντίλι ἀπὸ τὸ δάκρυόμα δὲν τούμενε στὰ ξένα.

Ἀρχοντούδες τὸν ζητοῦν, κι αὐτὸς πονεῖ γιὰ μέρα.

Τάκον, τάκον στὴν αὐλὴ μου,

Ωσπου νάργη τὸ πονό μου.

Ἐγώ τὸ φάδι θὰ γενώ, κ' ἐπεῖνος τὸ στημόνι,
Ποὺ νὰ μπλεχτῇ μὲς στὸ πανγί, καὶ πὰ νὰ μὴ γίνεται.

Τάκον, καὶ σὲ λίγο φτάνει,

Γλὰ φιλὶ καὶ γιὰ στεράνι.

Πέτα, σαΐτα μου γοργή, χεύτα, χρυσό μου χτένι,
Ἡ ἀτέλειωτη Σαρακοστὴ μεράνυντο νὰ γέρνη.

Τάκον, τάκον δ ἀργαλεύς μου,

Τάκον, κ' ἔρχετ' δ καλός μου.

(1890)

ΑΡΓΥΡΗΣ ΕΦΤΑΛΙΩΤΗΣ

ΓΙΑ ΤΟ ΔΡΑΜΑ, ΟΧΙ ΓΙΑ ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ*

Μὰ μέσα μου παλαίσθουνε πάντα δυὸς ζνθρωποι. Τὶ παράξενο! Ενας ζνθρωπος ποὺ μεθή μὲ τὸ δυνατὸ λικέρι τοῦ ἀτομισμοῦ κ' ἔνας ζνθρωπος ποὺ κρυφοζῆ μὲ τὸ φανατισμὸ τοῦ πολίτη. Ο ἔνας φτάνει ὡς τὰ κρούνυρα τοῦ φιλακτομισμοῦ καμιὰ φορὰ ὡς ἔνας ποὺ ἀρχίζει δι μισθνθωπος. Θέλω νὰ εἴμ' ἑλεύτερος

*) Κοίτα τὸ περασμένο φύλλο.

ἑλεύτερος μὲ τὸ εἶναι μου, στὴν πιὸ φυσικὴ — δποια κι ἀνείναι — καὶ ἐπομένως καὶ στὴν πιὸ ἀληθινὴ καὶ στὴν ἵερη καὶ στὴν ἀπαραθίαστη γι' αὐτὸς κατάσταση τοῦ εἶναι μου. Ο κόσμος ἔμενα ἡ μονάξιά μου. Μπορῶ νὰ πῶ μὲ τὸν ζγγλο ποιητὴ πὼς γίγαντας ἀλλύγιστος δταν εἴμαι μόνος. μοῦ λύνουνται τὰ γόνυτα κ' αἰστάνουμαι δῆλο μου τὴν ἀνη μπόρια καὶ τὴν ταπείνωση κάθε φρέσκα ποὺ σμίξω μὲ τὸν πλησίον. Ο ἄλλος μ' ἔκειται. Γιὰ νὰ κρατήσω τὸ ἑγώ μου ἀνθευτο, χρειάζεται νὰ είμαι μόνος. Πῶς νὰ σταθῶ στὸ θέατρο, στὴν χράπα ποὺ εἶναι κατεξοχὴν ἡ συντροφικὴ χράπα; Πῶς νὰ μὴ τὴν ἀντι παθήσω; Μὰ δὲ ἀσυμβίβαστος τοῦτος ἀτομιστὴς λογοφέρεις μ' ἔναν πολίτη μέσα μου. Ο πολίτης βλέπει πὼς τὸ διδανικὸ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι τοῦτο: πῶς νὰ παντρέψῃ τὴν δρμὴ ποὺ αἰστάνεται μέσα του καὶ τὴν εἰλικρίνεια τοῦ ἑγώ του πρὸς κάποια ἀρχὴ σύμφωνη μὲ τὸν προορισμὸ τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ ἀπομο δὲν ἀπάρχει. Εἶναι: καποιοις κοινωνικοὶ νόμοι, ἀπ' τὴν ιστορία ἡ ἀπὸ τὴ φύση ζχλμένοι, ἀδιέφορο καποιοι νόμοι, ποὺ λειτουργοῦνται πὲ φυσικοὶ, γιατὶ κι αὐτοὶ δὲν κρέμουνται ἀπὸ τὴ θέληση τοῦ ἀτόμου· κι αὐτοὶ μῆς λένε, ἀνάμεσα στὰλλα, πὼς δὲν θέμεωπος δὲν ἔρχεται γιὰ νὰ περάσῃ τὴ ζωή τους ἀφίντης τῆς μοναξίας. Ο ζνθρωπος εἶναι: ὑποταχτικὸς τῆς συντροφιας: δὲν ζνθρωπος ἀληθινὰ γιὰ νάφεντέψῃ, πρέπει νὰ ὑποταχτῇ στὸ νόμο ποὺ μῆς κυβερνᾷ. Αὐτὸς εἶναι καὶ τοῦ καλλιτέχνη δὲν δρόμος, ἀνίσως καὶ δὲν μορία του γιὰ τὰ μεγάλα τὸν δοῖει. Πρέπει νὰ ξαπολύσῃ τὸ ἑγώ του μέσα στὰ ἑγώ τῶν ζχλλων, κι δχι μονάχα νὰ τοῦ φτάνῃ πὼς δίνει στοὺς ἀλλούς μιὰν ὑψηλὴ συγκίνηση μιᾶς στιγμῆς, μὲ νὰ γίνη τὸ τρέγχανο μιᾶς ἀληθείας ποὺ χρησιμεύει σὲ κάποια προκοπὴ κοινωνική, γενική, πέρ' ἀπὸ τὸ ἑγώ του νὰ πλατύνῃ τὸ ἑγώ του καὶ νὰ τὸ χιλιάσῃ. Μὰ γιὰ νὰ δουλέψῃ σωστὰ δὲ πινητὴς τὴν κοινωνία πρέπει ἀγνάντια της νὰ σταθῇ δὲδιος, μὲ δὲ τοῦ τέ ἑγώ, δλόδιο, δποιο κι ἔν εἶναι, κι ἀς εἴν' ἐκεῖνο καὶ ἀντικονικό. Καὶ τέτε ποὺ ἀλλοῦ παρὰ στὸ θέατρο θὰ βρεῖῃ δὲ τέτοιος πινητὴς μέσω στὸ στοιχεῖο του; Ποὺ ἀλλοῦ παρὰ στὸ θέατρο δὲ πινητὴς, καὶ μ' δλατὰ χοντροειδῆ μέσα ποὺ μεταχειρίζεται τοῦτο, ποὺ ἀλλοῦ θὰ ἀπλωτὴ φχνταχτερὸ τὰ χαρίσματά του, τὸ λυρισμὸ ποὺ δείχνει φτερωμένο κάθε πρόσωπο ποὺ πλάθει, τὴν ἐπική μεγαλοπρέπεια, τὴ φιλοσοφικὴ πνοή, τὸ μεταχειρίσμα τῶν ζητημάτων, κοινωνικῶν καὶ διανοητικῶν, κι ἀπάνου ἀπ' δλα τὸν πόλεμο,

τὸ νόμο τῆς ζωῆς, τὸν ἔρωτα τῆς ἐνέργειας, τὰ προβλήματα κι ὅσα φέγγυσυνε σὲν ἀστέρια σὲν ουρανὸ τῶν ἰδεῶν, κι ὅσα ἀναταράζουνε σὲ φυρτοῦνες τὰ τωρινὰ μας τὰ περαστικά; Τοῦ θεάτρου — δσο κι ἀν ἐνοχλεῖ τὰ λεφτεπλέρωτα νέφρα μας — ποὺς ἀρνιέται τὸ μεγάλο κοινωνικὸ νόμο; Ή Τέχνη, δσο κι ἀν εἶναι σκοπὸς ἡ ίδια, καὶ δέ τον ἀνακτώνεται σὲ δλα καὶ στὸ παντοτενὰ τῆς ζησης καὶ στὰ διαβατικὰ τῆς μέρας, καὶ πὼς παίρνει τὰ δικιηρός, καὶ δὲ τοῦ θέατρου, πρέπει δι ποιητής, σ' ἐμὲς τοὺλάχιστο, καὶ γιὰ καρό πολύ, νὰ τὸ ζεχάσῃ τὸ θέατρο· καὶ νὰ τὰ μαστορεύει τὰ ἔργα του μένον γιὰ τὸ δράμα, δχι γιὰ τὸ θέατρο. Ηρές τοῦτο δ πινητὴς — ποὺ μπορεῖ νὰ εἶναι καὶ πεζογράφος, ἀδιέφορος· γιατὶ πουγιής λέγονται ἐνιοῦ τὴν τέλη τοῦ λόγου τοῦ δημιουργοῦ γενικώτατα — πρὸς τοῦτο δ πινητὴς θὲ δηπαταχτῆ βέβαια καὶ χωρὶς νὰ τὸ πολυστοχαστῇ, ἔτσι ἀπὸ τὴν δρμὴ τῆς τέχνης του, καὶ μὲ τὴ δύναμη τοῦ ἀσυνέδητου, στὰ καθολικά, σ' ἀπαραστάτα, σ' ἔκεινα ποὺ εἶναι τὸ θεμέλια τῆς δραματικῆς, καὶ, εἰδικώτερα, τῆς σκηνῆς, μὲ δχι καὶ στοὺς κανόνες ποὺ ἔρχονται διετερά καὶ εἶναι πιὸ πολὺ δέσμωτοι καὶ ποὺ κοιτάζονται μὲν μὴ σταξη καὶ μὴ βρέξη, γιὰ τὴν παράσταση τοῦ ἔργου καὶ γιὰ τὴ συγκίνηση τοῦ πλήθους, μὲ ποὺ εἶναι ζητήματα δεξιωσύνης καὶ δουλειές πιὸ πολὺ μηχανικῆς καὶ σκηνοθετικῆς καὶ κάνουν πιὸ πολὺ νὰ κατεβαίνῃ καὶ νὰ ἔρευνται τὸ θέατρο μὲ καποιες πρόληψες, ποὺ καρφώνουνται καὶ ποὺ προβάλλουνται σὲν ἀστυνομικὲς διαταγές, πὼς ταχὺ δὲν μπορεῖ ἀλλοιώτικα νὰ γίνῃ, καὶ πὼς, ἀν δὲν κοιτάχτουν πάντες, τὸ ἔργο δὲν εἶναι γιὰ τὴ σκηνή, καὶ τίτοια. Καθὼς φάίνονται, τεχνικές ἡ σκηνικές ἀνάγκες, μὲ πιὸ πολὺ βιομηχανικὰ τερτίπια, ποὺ τοῦτα δλα κάνουν τὸ θέατρο, καθὼς τὸ λέει δ Ρενάν μέσα στὰ «Φιλοσοφικὲ Δράματά του», κάτι τὸ άναλογο μὲ τὰ καφὲ σαντάν καὶ τὰ καφὲ κονσέρτα, καὶ κάτι τὸ χειρότερα, θέλεια. Ο πινητὴς δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ τὴν αἰσθάνεται καὶ τῆς σκηνῆς τὴ γνώση, καθὼς ἔχει καὶ τὸ αἰσθη-

ΑΝΤΑΡΤΗΣ

(ἀπόσπασμα)

«Ντροπή σου!» ἔγραψε πικρὴ γραφὴ δ Μπέλιω Γέρακα στὸ γιο της, σταν τὸν ἔμαθε στὴν «Αρτα.» Ο ζάδερφος σου δ Μπέλιας ἔρχεται μὲ πεντακόσους. Κοντά του πάνοι δοῦλοι: τοῦ σπιτιοῦ σου, μπουλούξδες του ἔγιναν οἱ πατρικοὶ σου φίλοι καὶ σύ, τῶν σπρατηγῶν τάχγγον, βγῆκες κάτω ἀπ' ἀλλον καπετάνιο!

Κι ἀληθινὰ ζύλεψε δ Παύλος Γέρακας, δταν τὲ λίγες μέρες εἶδε τὸν ἔξαδερφό του ντυμένον τὰ χρυσά πεσλιὰ τοῦ Θάνου Μπέλια, ζωσμένον τὴν προγνήτη ἀσημένια πάλα. Πολέμου μένος ἔπνει στὸ γένος δλο. Ποιός δὲ λαχταροῦσε δόξει, ποιός δὲν ἀνάστενε στὸ νοῦ καπετανάτα, ἀρματωλίκια φρυμισμένα, τίνος πόθος δὲν ἐπλεχει χλωρὲς κανούριες δάφνες; Κι διγονὸς τῶν σπρατηγῶν νὰ μὴ ζήλεψῃ!

Ἄδερφικὸ φίλι ἔσμιξε τὰ χείλη τῶν δυὸς ἀπογόνων τοῦ Δημήτρη Γέρακα στὸ πρώτο τους ἀπάντημα, ἀντιζηλίες κ' ἔχθρες πατρικὲς ἀσθενήθηκαν ἐμπόδιο στὸν κίνδυνο τοῦ γένους: δρμῶς σπαρτάρισε μέσα ἡ καρδιὰ τῶν παλιῶν φίλων τοῦ σπιτιοῦ τοῦ Γέρακα, βλέποντας ξαφνικὰ δένδρα τὸ βλαστάρι τοῦ ἀρχοντά τους. «Δες τὸν λέν αὐτοὶ καὶ ἀχάριστο, τὸν ἀφέντες του δραγιζεις δὲν τοὺς ξεχνά.» Πρόδυμα θέτρεγκαν κατόπι στὸ λεβέντη ἀντάρτη οἱ μισοὶ ἀπ' τὰσκέρεια τοῦ Βασίλη Μπέλια, οτάνεις νὰ τὸν μοίραζε λουφὲ κ' ἐκεῖνος.

Μὲ δρμὴ στὰ Γιάννινα νὰ σταμπτήσουν ἥρθεν στὴν «Αρτα δ Παύλος Γέρακας κ' οἱ σύντροφοι του μὲ πῶς νὰ πάν, ἀφοῦ δ στρατὸς στὴν «Ηπειρο δὲ βγαλίνει;» Ολο συντάξεις: καὶ συνταγμὸ δὲν ἔχει. Ραθυμας, ζνεργειας περνοῦν ἥμέρες κ' ἔδομπλαδες. Ανάκατα στρατὸς καὶ ὥμπελοις γυζίζουν στὰ στενὰ σοκάκια, τρῶν, πίνουνε, μεθοκοπάνε στὶς ταβέρνες· φωνές, ἀντάρτα καὶ κακό, καυγάδες καὶ ρεμούλες· τὶ νὰ πρωτοφιλάσῃ οἱ γυμνασμένοι στρατιώτες, τοῦ ποταμοῦ τοὺς πόρους ἡ τὰ πορτοκάλια στὰ περβόλια; «Αντυτος δ πολὺς στρατός, ἔρλεκίνος δὲλλος. Ποὺ νὰ γνωρίσῃς τὸν ταχτικὸ ἀπὸ τὸ πεντίφη;» Αρμάθα, σταυρωτὰ στὰ στήθη τὰ φουσέκια καὶ δ ἀντάρτης κι δ στρατιώτης,

στὸν ὄμοι κρεμαστούς τ

μα τοῦ ρυθμοῦ, χωρὶς νὰ τὸ διδαχτῇ. Καὶ λοιπὸν γιὰ νὰ δουλέψῃ δὲ ποιητὴς ἀποτελεσματικὰ γιὰ τὸ θέατρο, πρέπει πρῶτ' ἀπ' όλα, νὰ τὸ καταφρονέσῃ τὸ θέατρο μὲ δόλες του τῆς ματαιότητες, καὶ νὰ τάραδιάζῃ τὰ ἔργα του, στὸ νοῦ του βάζοντας δῆκτις λεγό μενες ἀπατητικὲς τῆς σκηνῆς, μὲ δὲ τις ἀπαιτεῖ τὸ δρᾶμα.

Τὸ ξαναλίω. Γιὰ νὰ ποχτήσουμε θέατρο τῆς προκοπῆς χρειάζεται πρῶτα κι ἀπ' ἄρχης νὰ καταγίνουμε συνθέτοντας δράματα γιὰ τὴ δραματικὴ τέχνη, δῆκτις γιὰ τὴ θεατρικὴ ἐπιτυχία. Ἐτοι μὲ τὸν καιρὸν θὰ κατασταθῆ μικρὰ δραματικὴ λογοτεχνία μὲ περάδοση καὶ μὲ ἴδεα καὶ στὸ τέλος κι ἀπὸ τὴν ἀφορμὴ τῆς θέρθουνε καὶ τὰ ἔργα που θὰ στέκουνται ἀπάνου στὴ σκηνή, καθὼς πρέπει νὰ στέκουνται τὰ ἔργα τῆς Τέχνης. Ὁ λεγόμενος κόσμος θὰ ξαφνίζεται, θὰ σκανταλίζεται στὴν ἀρχή, θὰ λέηται θὰ κάνῃ κουταμάρες, θὰ φοβερίζῃ, θὰ φεύγῃ ἐπιδειχτικά, θὰ κωλυσιεργή, κατὰ τὴ χαριτωμένη κοινοβουλευτικὴ φράση, θὰ κορώδευῃ. Μὰ Στερα, λίγο λίγο καὶ ἀσυγέδητα, θὰ τρεπέται. Γιατὶ — καὶ νὰ τὸ νοιώσουμε καλὰ τοῦτο — γιὰτὶ ἡ μεγάλη Ὡδοφάσια φουρκίζει, κεντρώνει, θυμάνει πατῶν ἀπάνου τῆς μὲ λύσσα, ὅπως πατῶν τὸ πτώμα τῆς Ἀγώριστης τοῦ γάλλου ποιητῆ οἱ φόνισσες γυναῖκες τοῦ χωριοῦ μὲ τὴν ὑπέρτατη ἥδονή ποὺ τὴ γεννᾷ τῆς ὁμορφιᾶς τὸ τέτοιο καταπάτημα. Μὰ εἰναὶ μαγνήτης καὶ ἡ νοερὴ Ὁδοφάσια καὶ τραβῇ καὶ κρατᾷ τὰ μάτια δλαχγυρπνά, κι ὅταν ἀκόμα τὴ μισοῦμε. Καὶ στὸ τέλος θριαμβεύει. Ὁ κόσμος ἀσυνείδητα δασκαλεμένος μὲ καιρούς καὶ μὲ κόπους — μπορεῖ καὶ πιὸ γοργὰ καὶ πιὸ ἔκοπα — θέρθη σὲ κατάσταση νὰ κρατήῃ μέσα του κάποιες συντροφίες ἀνθρώπων ἀρκετὲς γιὰ νὰ τὰ καταλαβαίνουν τὰ ἔργα που ἀξιζοῦν, γιὰ νὰ τὰ ξεχωρίζουν ἀπὸ τὰ ψεύτικα, γιὰ νὰ φέρνουντες σ' ἔκεινα κάποιο σίδας. Πάντα θὰ ζούνε καὶ θὰ βασιλεύουν ἀνόητοι, πεζοί, χοντροκέφαλοι, καὶ πάντα θὰ είναι οἱ πιὸ πολλοί. Μὰ σὲ μιὰ κοινωνίας δὲν είναι τέλος πάντων ἀδύνατο νὰ σχηματιστοῦν κάπως πιὸ ὄργανωμένοι κύκλοι αἰσταντικῶν καὶ γνωστικῶν, ἀρκετοὶ νὰ τὰ ὑποστηρίζουν τὰλιθινά, νὰ τὰ ἔγκαρδιώνουν τὰ ὅμορφα, καὶ νὰ κρατήνε τὸν ποιητή στὸ θρόνον. Καὶ οἱ σπόροι τοῦτοι θὰ ξεδιαλίζουνται ἀγάλια ἀγάλια μέσ' ἀπὸ τὸ χῶμα τὸ ξεκαθάριστο. Μὰ χρειάζεται γιὰ τοῦτο ἀταραξία καὶ ὑπομονὴ κ' ἐνδουσιασμὸς καὶ πεῖσμα, καὶ πρὸ πάντων καταφρόνεστη τῆς εὔκολης ἐπιτυχίας, τοῦ ἐμπορικοῦ τοῦ κέρδους κι

δῆκτις δίψα γιὰ δικώμια καὶ γιὰ χειροκροτήματα μὲ θυσία μιᾶς ιερῆς συνείδησης. Ἡ Τέχνη εἶναι σὰν τὴ θρησκεία· χρειάζεται φρνατισμὸς γιὰ νὰ ξαπλωθῇ. Ἡ Τέχνη εἶναι ἡ τελευταία θρησκεία. Χρειάζεται προφῆτες κι ἀπόστολους.

Γιὰ τὸν ἄξιο δραματογράφο ἡ φράση «στέκεται στὴ σκηνὴ» πρέπει νὰ λάληξῃ κάπως νόημα. Ὁ ἄξιος δραματογράφος πρέπει νὰ καταφρονῇ τὰ ἔργα ποὺ στέκουνται στὴ σκηνὴ μονάχα γιατί εἶναι ραμμένα μὲ κάποια δεξιότητα ἐπαγγελματική, ἀξιαὶ πιὸ πολὺ μιᾶς μοδίστρας, παρὰ τῆς Μούσας, καὶ ποὺ διασκεδάζουν τὸν κόσμο μὲ διασκέδαση γιὰ παιδιά καὶ γιὰ πρόστυχους⁽¹⁾. Μεγάλο εὐτύχημα εἶναι πώς δὲ μορφώθηκε ἀκόμα σ' ἐμὲς ἐδῶ ποιός εἰν' ὁ κόσμος ποὺ θὰ μάς δώσῃ τὸ νόημα τῆς ἀλήθειας αὐτῆς; Τέτοιος κόσμος ἀκόμα ἐδῶ δὲν ἐστερώθηκε μόνο σύγνεφα καὶ φωτονεφέλες, ὑγρὰ καὶ ἀπλαστα. Ἀφῆστε τὸν ποιητὴ ἐλεύτερο νὰ δουλέψῃ, κι ἀκούστε τὸν τὸν ποιητή. Κ' ὕστερη ἀπὸ καιρὸν πιστεύω πώς θὰ μπορέσῃ δικτικός δι νοῦς νὰ ξεδιαλύσῃ πῶς αἰστάνεται ὁ ρωμίδης καὶ πῶς τὸ νοιώθει τὸ θέατρο. Ός τώρα τὸ μέτρο τῆς ρωμαϊκῆς Αισθητικῆς ἐγὼ νομίζω πώς δὲ θὰ τὶς ζητήσουμε στὰ λογῆς μπουλούκια, εἴτε μὲ γαντωμένα, εἴτε μὲ ροζαμένα χέρια, μέσα στὰ λογῆς θέατρά μας. Μέσα σὲ τοῦτα ἡ θέντικὴ ψυχὴ βρέσκεται σὰν τὸ βρέφος στὴν κοιλιά τῆς μάννας του. Τοῦ βρέφους τούτου δραματογράφος εἶναι πρωτισμένος, γλήγορ' ἀργά, νὰ βοηθήσῃ τὴ γέννα. Ἀπὸ τὴν θέντικὴ ψυχὴ θὰ γεννηθῇ δραματοπλάστης, μὰ καὶ τὴν θέντικὴ ψυχὴ θὰ ξαναγεννήσῃ. Καὶ καθὼς δημιουργεῖ μέσα στὸ ἔργο του ἰδεατὸ τὸν κόσμο του, μὰ γιορδάτο ζωὴ καὶ πραγματικότητα μπροστὰ στὴ φαντασία του, εἴτε καὶ τὸν κόσμο ποὺ τὸν ἀκούει τὸν ποιητή, δι ποιητὴς τὸν ἔχει πρῶτα μέσα στὴ φαντασία του ἰδεατό, δισ ποὺ μιὰ μέρα δι κόσμος τοῦτος, γλήγορ' ἀργά, νόρθη καὶ στὴ ζωή.

Ο δραματοπλάστης μπορεῖ νὰ κατέχῃ καὶ τὴν ἔξωτερηκὴ ἐκείνη ξανάτητα τῆς σκηνῆς νὰ βάζῃ δηλούντι τὰ ὄλικά του μέσα στὸ ἔργο του, καθὼς μιὰ νοικουρά βάζει, καθὼς λέμε, τὸ σπίτι της. Κι ἀν δὲν είναι τέτοιος, καὶ παρουσιάζεται ἀνάγκη νὰ συμπληρωθῇ κάποια του ἔλλειψη, νομίζω πώς γιὰ τὸ συμπλήρωμα τοῦτο μποροῦνε νὰ δουλέψουνε πρὸς χάρη του καὶ πρὸς χάρη τοῦ θεάτρου ἡθεποιοί καὶ ἀλλοὶ ἀκόμα ὑποταχτικοὶ τεχνῆτες κ' ἔργατες τῆς σκηνῆς. Μὰ πάντα χίλιες φορές προτιμώτερο είναι ν' ἀκούῃ δι κόσμος ἔργα γενναῖα ποὺ νὰ τοῦ προσφέρουν κάποιο κρασί ἀγνὸ κι ἀνόθευτο, ἀλαφρὸν ἀσθρόν, κι ἀς ἔχουν ὅποιες σκηνικές, καθὼς λέτε, ἀτέλειες, παρὰ ἔργα μαστορεμένα διασκεδαστικά, μὰ τιποτένια. Ξέρουμε πώς δραματικοὶ κι ἀπὸ τοὺς πιὸ μεγάλους δὲν

⁽¹⁾ Παιάνω τὸ παιδί ἀπὸ τὴ σημασία του γεγονότην ἀποκλειστικὰ στογαστική. Νομίζω πώς ἡ αἰσταντικὴ δύναμη τοῦ παιδιοῦ μπορεῖ νὰ βάλῃ τὰ γυαλὶα στὸν μεγάλους πολλὲς φορές, καὶ πώς δι πρόστυχος μπορεῖ νόχη δόλες τὶς χάρες, εἴτε πάσι δέν είναι.

«Τὸν ξάδερφό μας Μπέλια ρώτω καὶ τὸς συνενοέται μὲ τὸν ἀρχηγό. Ἔγὼ τὲ θές νὰ ξέρω!»

«Τὶ λές, θὰ κηρυχθῇ δι πόλεμος;» ρώτησε πάλι μετιστευτικὰ δι στάρτης.

Ο λοχαγὸς ἐγέλασε.

«Ποιός πόλεμος; Μὲ τὰ σωστὰ τὸ λέτε;»

«Τὶ, ξδικα μαζεύεται τόσος στρατός, τόνισε δι παῦλος, στενοχωρούμενος μὲ τὸ εἰρωνικὸ ὑφος τοῦ ἀξιωματικοῦ. Αὐτὸς ἐγέλασε ξανά.

«Στρατός!» ἀπάντησε ζωηρεύοντας. «Ποῦ βρέθη; Στρατὸ τὸ λέντο τὸ σκόρπιο ἀσκέτι; Χα χά!» Ετοι τὰ βάνουν, μωρέ, μὲ τὸ Σουλτάνο; Μ' αὐτὸ τὸ μάζωμα θὰ πολεμήσουμε, ἢ μὲ τὸ μπουλοῦκι τοῦ Μπέλια καὶ μὲ τὸ δικό σας;»

«Μήπως οἱ Τούρκοι είναι καλλίτεροι;»

«Καλλίτεροι χειρότεροι, δὲν ξέρω τὸ χάλι τὸ δικό μας ἵγω βλέπω.»

Τὸ παιδί του καφρενείου ἐφέρε στὸ μεταξὺ τοὺς παραγγελμένους καφέδες κι δι λοχαγὸς ἐσκιώστε στὰ χεῖλη τὸ ἀχνιστὸ φλυτζάνι.

«Ειφ! νὰ πάρε! δισάσλος!» φώναξε ξέσφινα, φτύνοντας τὴν πρώτη ρουφέζια. «Τίλα δῶ, βρέ! Ηάρ! τον καὶ δός του νὰ τὸν πιὴ τάφεντασσού. Θὰ χλι-

μηντίσουμε!»

Ο ύπερέτης πῆρε πάλι τοὺς καφέδες, μὴν ξέροντας νὰ γελάσῃ δι νὰ τρομάξῃ μὲ τὸ ἀγρίεμα τοῦ λοχαγοῦ. Οι καθήμενοι τριγύρω στὰ τραπέζια ἐγέλασαν.

«Τὶ ἐπαθεῖς πάλε, Θανατούλα; ηλέκουσε μιὰ φωνὴ στὴν πόρτα δι τελευταῖς. Δυὸς ἀξιωματικοὶ μπήκαν στὸ καρφενεῖο.

«Καλῶς τους! Ελάστε νὰ πάρτε καὶ σεῖς ἔνα κριθραρζοῦμι. Νά, γι' αὐτοὺς ἐφεξεῖ καὶ γιὰ τοὺς φουρναρέουσα, εἴπε δυνατά πάλι δι Βουλοδήμος, δεῖχνοντας μὲ τὸ νόημα στὸ βάθος.

«Κι δι ξάδερφές μου ἐδῶ πόλεμο θέλειν, ἐπρόσθετο στη γειτόνεα, συσταίνοντας τὸν Παῦλο στοὺς συνδέρφους του.

«Στὸ λόχο μου τὸν ἀνοιξαν οἱ μεσσήνιοι μὲ τοὺς μανιάτες. Καλὰ ποὺ δὲ μῆς ἐδωσαν τουφέκι! ἀκόμα εἴπε δι ἔνας ἀπ' αὐτούς, τρώγοντας τὰ φωνήντα καὶ σέρνοντας τὰ σῆμα.

«Ἄκου τα, πόλεμος χωρὶς τουφέκια, γέλασσε πάλι δι Βουλοδήμος, κοιτάζοντας τὸν Παῦλο.

«Ο Παῦλος ἐκοκλίγησε.

«Τρεῖς ἀντρες, δυὸς φάθες· πῶς θές νὰ μὴ μαλ-

λώνουνε;» Πρόστεσε δικός του κρεβάτι: καὶ διαβάζει κανονισμός.

πους κι ἀντιθετούς μεταξὺ τους ἀλλοιούσικα τὴν αἰστανόταντὴν ἀλήθεια τούτη [στὸ θέατρό του, διάρχαιος Ἀθηναῖος, δι γάλλος, τοῦ κλασσικοῦ, τοῦ ρωμαντικοῦ, τοῦ θεατρικοῦ καὶ τοῦ σύγρονου κκιροῦ, δι γγλος, δι γερμανός, δι σκανδιναβός, δι ισπανός, δι κινέζος. Καὶ μέσα στὸν ἰδιοκαὶ καιρὸ καὶ στὸν ἰδιοκαὶ κόσμο δι δραματικὴ δύναμη ἀλλάζει σύμφωνα μὲ τὴν περισταση καὶ μὲ τὸ εἶδος τοῦ κόσμου. Καὶ σ' ἐμὲς ἐδῶ ποιός εἰν' δι κόσμος ποὺ θὰ μᾶς δώσῃ τὸ νόημα τῆς αἰστήσεις αὐτῆς; Τέτοιος κόσμος ἀκόμα ἐδῶ δὲν ἐστερώθηκε μόνο σύγνεφα καὶ φωτονεφέλες, ὑγρὰ καὶ ἀπλαστα. Καὶ μέσα στὸν ἰδιοκαὶ καιρὸ καὶ στὸν ἰδιοκαὶ κόσμο τοῦ εἶδος τοῦ κόσμου. Καὶ σ' ἐμὲς ἐδῶ ποιός εἰν' δι κόσμος ποὺ θὰ μᾶς δώσῃ τὸ νόημα τῆς αἰστήσεις αὐτῆς; Τέτοιος κόσμος ἀκόμα ἐδῶ δὲν ἐστερώθηκε μόνο σύγνεφα καὶ φωτονεφέλες, ὑγρὰ καὶ ἀπλαστα. Καὶ στὸν ἰδιοκαὶ καιρὸ καὶ στὸν ἰδιοκαὶ κόσμο τοῦ εἶδος τοῦ κόσμου. Καὶ σ' ἐμὲς ἐδῶ ποιός εἰν' δι κόσμος ποὺ θὰ μᾶς δώσῃ τὸ νόημα τῆς αἰστήσεις αὐτῆς; Τέτοιος κόσμος ἀκόμα ἐδῶ δ

σταθήκανε πάντα καὶ πιδέξιοι σκηνοπλέχτες, καὶ πῶς ἔνας βωντεβιλλίστας σ' αὐτὸν ἀπάνου μπορεῖ νὰ βάλῃ τὰ γυαλιά τοῦ Εὔριποδη. Ο Γκάϊτε παρατηρεῖ πῶς πάντα τὸ Σαξπίρο τὸν ἐνοχλεῖ ἡ σκηνὴ καὶ πῶς πάντα γυρεύει νὰ τραβήξῃ πέρα ἀπὸ τὰ σύνορά της. Γιὰ τὸ δραματικὸ τῆς ἀρχαῖας Ἀθήνας ἡ σκηνὴ δὲν εἶναι παρὰ ἔνα μέσο γιὰ νάκουστη—καλὰ καλὰ—ὁ ποιητής, καὶ ἡ τραγωδία δὲν εἶναι παρὰ ἔνα ἐπικολυρικὸ ἡ λειτουργικὸ τραγοῦδι· οἱ κανόνες τοῦ Ἀριστοτέλη εἶναι πιὸ πολὺ βγαλμένοι ἀπὸ τὴν ἴδεα ποὺ εἶχε δι φιλόσοφο; γιὸς τὸ θέατρο, παρὰ ἀπὸ τὴν τέχνη τῶν τραγικῶν ποὺ ἔξετάζει. Υπάρχουν κάποια γοῦντα σύμφωνα μὲ τοὺς καιρούς καὶ μὲ τοὺς λογῆς κόσμους· αὐτὰ δι ποιητὴς μπορεῖ νὰ μὴν τὰ λογαριάζῃ. Υπάρχουν κάποιοι νόμοι τοῦ καλλιτεχνικοῦ ὄρασίου, ἀλλοτε συνταιρίζοντες τὰ διάφορα εἰδῆ τοῦ ποιητικοῦ Λόγου, καὶ ἀλλοτε ἔχωρίζοντας τὰ καὶ περιορίζοντας. Οἱ νόμοι τοῦτοι, πότε καθολικοί, πότε φανερωμένοι στὴ δεῖνη φυλή, πάντα πιὸ γενικὰ καὶ πιὸ σταθερά, κυβερνᾶνται τὴν καρδιὰ καὶ τὴν γνώμην τοῦ ποιητη. Θέλει δὲ θέλει, ὁ ποιητὴς εἶναι τῆς πατρίδας του καὶ τοῦ καιροῦ του. Κι διὸ πιὸ μεγάλος, τόσο πιὸ διμένος μὲ τὶς δύναμες τοῦτος. Μὰ δὲ δεσμὸς δείχνεται κατὰ τρόπους ὅχι πάντα δύοις· ἀλλοτε χτυπᾷ στὰ μάτια ἑλοφάνερος, καὶ ἀλλοτε στέκει δυσκολόπιαστος κι ἀποσκεπασμένος. Ο ποιητὴς, καὶ τὸ δράμα ρυθμίζοντας, χρειάζεται πρῶτ' ἀπ' δῆλα νὰ κοιτάξῃ τὴν ἀλήθεια τῆς τέχνης· καθὼς ἀλληλήθεια, διορθωτική, δογματική. Ολα τὰλλα ἔρχονται ὑστερα. Μὰ δὲ θέλει δὲν πῆμενται πῶς δὲν μπορεῖ καὶ πῶς δὲν ἔρει δι ποιητὴς νὰ φέρῃ ἀπάνου στὴ σκηνὴ καὶ δραματικὰ νὰ ἔστελλῃ καθὼς εἴδους ὑπόθεση, καθὼς λογῆς ζήτημα παρρέν· ἀπ' ὅλους τοὺς καιρούς κι ἀπ' δῆλες τὶς πηγές. Βέβαια πῶς ἡ σκηνὴ δὲν εἶναι σκολειό, δὲν εἶναι θῆμα ρητορικοῦ, δὲν εἰνέκλησιά, δὲν εἰνέργημα· μὰ εἶναι, στὴν ἀνάγκη, καλλιτεχνικὸς ἀντίλαλος κι ὅλων τούτων μόνο πῶς τὰπλώνει καὶ τὰ τεντώνει· καὶ τὰ μεταμορφώνει καὶ τὰ φέρνει· δῆλα τοῦτα ως τὰ σύνορα τοῦ ἀπέραντου κι ως τὰ τρισβάθμα τοῦ παντοτείνου. Η τέχνη τοῦ λόγου δῆλα τάχει στὸ χέρι της ἀπὸ τὴν πολιτικὴν ὡς τὴ μεταφυσική.

Ο δραματοπλάστης πορεύεται μὲ τὴν θεόθεια δυὸ Μουσῶν· μὲ τὴν Λογικὴ καὶ μὲ τὴν Ζωὴ· τοῦ βραχίονες πιὸ πολὺ πότε ἡ μία, πότε ἡ ἄλλη. Η λογικὴ τοῦ ὑπαγορεύει συνταγές, τόνε βάζει καὶ χρήζει δρόμους κανονικούς, ξεκαθαρίζει, ἀπλουστεύει,

«Δὲν τὸ ξέρεις;» ἐποδίθησε· ἔνας ἄλλος λογαργὸς ἀπὸ τὸν κύκλο, «έμπειτε πῶς ὁ λόχος του θέλει κάμη πρωτοξειδεῖς· στὸ Ιμαρέτ καὶ κλείστηκε μέσα καὶ διαβάζει·

«Ἐμεῖς θέλει μποῦμ' ἀπὸ τὸ Πέτα», εἶπε γελῶντας δυνατὰ καὶ πάλι διορθωτικός.

«Θυάση, δέξιαρφός σου», τὸν σκούντησε· ἔνας ἀπ' τοὺς συναδέρφους του, δείχνοντας πρὸς τὴν ἀνοικτὴν πόρτα τοῦ καφενείου.

Ο Βασίλης Μπέλιας περνοῦσε ἔξω μ' ἔναν ἀνώτερο ἀξιωματικό. Όρθιό, ἀγέρωχο τὸ μελαψὸ κεφάλι, ἀλύγιστο τὸ φιλόλιγνο κορμό. Οἱ πούλιες, τὰ τιτρίσια ἀστραφταν στὴ σκούφια, ἡ γυριστὴν πάλαι χτύπαγε στὸ γόνα.

«Τὰ σχέδια βάνουν», εἶπ' ἔνας ἀπ' τοὺς ἀξιωματικούς.

Ο λιγερόκορμος διπλαρχηγὸς εἶχε σταματήσει τὴ στιγμὴ αὐτὴ στὴ γωνία τοῦ δρόμου καὶ χειρονομοῦσε ζωρά, μιλῶντας μὲ τὸ σύντροφό του· τὸ ἀσπράδι τῶν ματιῶν του γυαλίζει ἀγριωπὸ ως τὸν κύκλο τῶν ἀξιωματικῶν στὸ καφενεῖο.

«Τὶ σχέδια! Τὸ φρουράρχειο ἐμπόδισε νάρχουνται οἱ ἀντάρτες μὲς τὴν πόλη κι δι καπετάνος τους δὲν ἔχει τὸ νὰ τους κάμη τῷρα· στὰ λιοστάσια που

σχετίζει, δένει, συγκρίζει, προετοιμάζει. Τοῦ δίνει τὴν ἔγνωσι καὶ τὸ φόβο τῆς Σκηνῆς. Η ζωὴ τόνε περπατᾷ μέσα σὲ λαβύρινθος· ἀπὸ ρωτήματα, προβλήματα, σκοτεινάδες, ξαφνιάσματα, εἰκόνες, δράματα· τόνε φιλιώνει μὲ τὰκανόνιστα, μὲ τὰ περστια, μὲ τὰνεξήγητα. Τοῦ δίνει τὴν ἔγνωσι καὶ τὸ φόβο, ὅχι τῆς τέχνης τῆς Σκηνῆς, μὰ τῆς Τέχνης, πιὸ ἀπλὰ καὶ πλατιά. «Οπου τῆς Ζωῆς ή Μούσα σφράγισε στοὺς διαφόρους χρόνους καὶ λαοὺς ζωηρότερα τὰ ἔργα τῆς δραματικῆς τέχνης, τὰ ἔργα τοῦτα σὰ νὰ ὑπάρχουν πιὸ βαθιὰ καὶ σὰ νὰ εἶναι, ἀνθρώπινη πιὸ πολὺ ἀπὸ τὰλλα ποὺ τὰ σφραγίζει ἀποκλειστικώτερα ή Μούσα τῆς λογικῆς. Κάπου γράφοντας δι «Ιψεν μὲς ἔλων» ἔνα δρισμὸ τῆς δραματικῆς τέχνης γενικώτατο ποὺ ταιριάζει νὰ φυλαχτῇ: «Ἀνίσως, γιατὶ ἀνεβάζω στὴ σκηνὴ ὡρισμένα γεγονότα ποὺ τὰ εἶδα καὶ τὰ γνώρισα, ὡρισμένα γεγονότα ποὺ δὲν τὰ εἶδα καὶ ποὺ μοῦ τὰ διηγήθηκαν ἀνίσως, γιατὶ σκορπίζω κάποια ποίηση ἀπάνου σ' αὐτά, κατοιδώνων νὰ ἔσπνει τὰ πνέματα, διαφρετικὲς ἰδέες θέλει γενικούς σὲ διαφρετικούς ἐγκέφαλους, κι δῆλα τοῦτα θάχουνται τὸ ἔργο μου ἀφορμή. Μάλιστα δὲν τὸ κρύβω· κι ἀπὸ τὸ δικό μου τὸ νοῦ, ἐκεῖ ποὺ ἔγραφα, μπορεῖ νὰ περάσαν αὐτές καὶ ἔκεινες οἱ ἰδέες. Μὰ δῆλα τοῦτα ὑστερα ἔρχουνται. Τὸ πρώτιστο εἶναι τὴν ἔνέργεια, εἶναι τὴ ζωὴ (¹).

Ποιητὴ! δεῖχνε τὴν ἔνέργεια καὶ ζωγράφιζε τὴ ζωὴ στὸ δράμα σου, πάντα σύμφωνα μὲ τὸνειρό σου· πλάθε το γιὰ νάρέσῃ στὸν δικό σου τὸν κόσμο· γιὰ τὰλλα μὴ τὸ πολὺ μέλει, μὴν κοιτάξῃς τι δέλεις τοῦτος ή ἔκεινος δι θεατρώντας, τι ρόλο παίζει τοῦτη η ἔκεινη η πρωταγωνίστρα, τι ἀέρας φυσικὸς σὲ τούτη η σὲ κείνη τὴν ἐφημερίδα· ποὺ νυστάζει καὶ ποὺ χειροκροτεῖ τοῦτος η ἔκεινος δι κόσμος. Θυμήσου τὰ λόγια τοῦ Σίλλερου: «Είσαι τὸ πατέλι τοῦ καιροῦ σου· δυστυχία σου ἀν γίνεται δι μαθητής κι δι κατίδεμόνος τοῦ καιροῦ σου!» Κοίτα νὰ τὰ ζῆς πρώτα τὰ δράματά σου, κι ὑστερα νὰ τὰ γράψῃς. Μὴν κυνηγᾶς τὰ θέματα· τὰ θέματα εἶναι στὸ χέρι σου· οἱ ἰδέες σου καὶ τὰ φρονήματά σου, οἱ ἀγάπεις σου καὶ τὰ μίση σου. «Αλλαζε τὰ σκειρά σου σὲ δράματα, καὶ τοὺς ζεκίους σὲ πρόσωπα. Η τέχνη καὶ ἡ πιὸ

1) Καὶ τῆς δραματικῆς ἔνέργειας οἱ πολλοὶ ἔχουν ιδέες πελλή ἐπλή, πολὺ πρωτάρικη. Καὶ μιὰ κουβέντα σ' ἔνα δράμα, χωρὶς νὰ τὴν κόβῃ καμιὰ ἀξιωτική, περιτέται, μπορεῖ νὰ κρύψῃ ἔνέργεια ισοδύναμη μ' αὐτή ποὺ γιομίζει τὸν «Οιδίποδε τύραννο».

άντικειμενική, καθὼς εἶναι τὸ δράμα, δὲ θὰ πῆ νὰ ξεχάγης τὸ ὑποκείμενό σου· θὰ πῆ νὰ τὸ ἀπλώνης πέρ· ἀπὸ τὰ δικά του τὰ σύνορα στὰ τετραπέρατα τοῦ κόσμου. Μὴ ξεχνᾶς πώς εἶσαι, πρῶτ' χπ' δῆλα, ἀνθρώπος. Θὰ σου πούν πώς τὰ ἔργα σου δὲν εἶναι ρωμαίικα. Μὴ σὲ μέλει. Εύρεις πώς ὑπάρχουν κάποια λιμένια ἀπόστεπα τῆς ψυχῆς ποὺ η «Ελληνας η Σλάβος η Εβραίος, η ξέρω γώ τι δὲλλο, δύσκολα μπορεῖς νὰ ξεχωρίσῃς τὴ οὐλή σου. Αἰστάνεσαι βαθυτέρης ἀπὸ τὰλλους τὴν ἀλήθεια τοῦ φητοῦ τοῦ φιλόσοφου. Ρενάν: «Η μόρδωση εἶναι σὲ δέντρο· τὰκαρπα κλαδιά του εἶναι ίκεινα ποὺ ζεμονχιάζουνται καὶ ποὺ δὲ μποροῦν νὰ συγκοινωνήσουν μὲ τὸ σύνολο τοῦδεντρου. Καὶ μαζί θυμήσου πώς εἶσαι τῆς πατρίδας σου καὶ τοῦ καιροῦ σου. Βάλε στὸ μάρμαρο τοῦ παντοτείνου τὸ πράσινο στεφάνι τοῦ χωριοῦ σου. Κι ἀν κάποιος βρεθοῦνται υπνωτισμένοι ἀπὸ τὸ χασίς τοῦ ὄντερου καὶ τὸ κατηγορήσουν τὸ ἔργο σου καὶ τὸ βαρτίσουν πατριωτικό, καταχρονετικό, μὲ σύνορα στενά, ίκει ποὺ η μεγάλη Τέχνη σύνορος δὲν ἔχει, μὴν τὸ συλλογιστής. Νὰ στοχάζεσαι μόνο πώς τὰ πολύποροι τοῦ παντοτείνου τὰ πολυπόρευστα ἔργα φυτρώνουνε συγκά συγκά μέσα στὸ περιβόλι τοῦ ντόπιου, καὶ πώς δι ποιητής εἶναι τῆς Πολιτείας καμάρες καὶ πορτοφύλακες. Στὴ μικρή μου μελέτη «Η θήτικὴ τοῦ θεάτρου» (¹), κοιτάζοντας νὰ ξεγωρίσω τὴν καλαισθητικὴ ἀξία τῆς δραματικῆς τέχνης ἀπὸ τὴν κούρα καὶ στενὴ ἀντιληφτή, τὴν ηθικολογική, σημείωσην ἀνέμεσης σὲ τὰλλα: «Τὰ ἔργα τόσο πολὺ εἶναι: ζωντανώτερα καὶ ωραιότερα καὶ τότο πολὺ δική τους ἔχουν τὴν αἰωνιότητα δισ περισσότερο, η σιγή μαζί ψυχρίζουν η μαζί σαλπίζουν, δῆλη καθίκοντας, ἀλλὰ ἀγάπεις. Μποροῦμε τὴ τελέφη τοῦτη νὰ τὴν ἐκρήξουμε τελειωτικώτερα, ἔποι: «Τὰ ἔργα τόσο εἶναι ζωντανώτερα καὶ ωραιότερα καὶ τότο πολὺ δική τους ἔχουν τὴν αἰωνιότητα δισ περισσότερο, η σιγή μαζί ψυχρίζουν η μαζί σαλπίζουν καὶ τὰ καθίκοντα σὰν διγάπες».

Αἴρουστος τοῦ 1907.

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

1) «Γράμματα» τομ Α'.

προσε νὰ ὄνταιρευθῇ κι αὐτὴ τὴ νύχτα ἀσκλαβωτα τὰ προγονούκα του βουνά.

Ως τόσο φταγούν διλούνται νέοι ἔφεδροι κι ἔθελονται κι ἀντάρτες. Ποῦ νὰ τοὺς στεγάσῃ ὁ ἀρχηγὸς τόσουν κόσμο, ποὺ νῆχη δι δήμαρχος τόσους πολλοὺς ἔχθρούς; Γεμάτες τὰ χαλεπίτα, οἱ ἀποθήκες, τὰ σχολεῖα, τὰ παλιά τούρκικα σεράγια· στρατώνες ἔγιναν ἀνώγια καὶ κατώγια, οἱ ἔκκλησες δὲν παίρουν χάλλους κι διποὺ γερὸ παρθένο καὶ σκάλα, ποὺ δὲν τρέχει νὰ πέσῃ, τὰ γραφεῖς ἔστησαν τὰ τραπέζια τους κι οἱ γαλονάδες τὶς στρωμένες τους. Κι θές ναΐνται κι οἱ καταρράχτες τούρκανοι, δῆλον τὸ Μάρτη δὲ σταματᾶ δι βρογή. Τὸ νερό γόνα στὶς σκηνὲς κοντὰ στὸν ποταμό, ι' οἱ ἐλιές του κάμπου ποὺ νὰ δώσουν σκέπη στους φτωχούς ἀντάρτες! Χιλιάδες γυρεύουν καταφύγιο στὴ στενὴ πόλη· θέση, ἀδειο καθι σμα δὲν μένει σὲ ταβέρνες, μαχ